

## วารสารธรรมเพื่อชีวิต

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X

<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

## Original Research Article

## มิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก

Dimensions of Wisdom Development  
in the Mahānipāta Jātakaพระนิโรธ มหารชัน ชุตติชโย<sup>1</sup> และ พระศรีวินยาภรณ์<sup>2\*</sup>Phraniroj Maharjan Jutijayo<sup>1</sup> & Phrasrivinayaphorn<sup>2\*</sup>

## ARTICLE INFO

## Name of Author:

1. พระนิโรธ มหารชัน ชุตติชโย\*

Phraniroj Maharjan Jutijayo

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ  
ราชวิทยาลัยGraduate School, Mahamakut Buddhist  
University, Thailand.Email: [Newarboyz25@gmail.com](mailto:Newarboyz25@gmail.com)

## Corresponding Author: \*

2. พระศรีวินยาภรณ์\*

Phrasrivinayaphorn, Dr.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ  
ราชวิทยาลัยGraduate School, Mahamakut Buddhist  
University, Thailand.Email: [srivin2558@gmail.com](mailto:srivin2558@gmail.com)

## คำสำคัญ:

การพัฒนา; ปัญญา; มหานิบาตชาดก

## Keywords:

Development; Wisdom; Mahānipāta Jātaka

## Article history:

Received: 06/02/2024

Revised: 09/05/2024

Accepted: 16/06/2024

Available online: 25/07/2024

## How to Cite:

Maharjan, P.N.J. & Phrasrivinayaphorn.  
(2024). Dimensions of Wisdom  
Development in the Mahānipāta Jātaka.  
*Journal Dhamma for Life*, 30(3), 60-75.

## ABSTRACT

The objectives of this dissertation are as follows: 1) To study the wisdom development. 2) To study the dimensions of wisdom development in the Mahānipāta Jātaka. 3) To integrate the wisdom development with the dimensions of wisdom development in the Mahānipāta Jātaka. 4) To present the body of knowledge about “Model of integrating wisdom development with dimensions of wisdom development in the Mahānipāta Jātaka”. The study is a documentary qualitative research collecting data from both Tipitaka, commentaries, other relevant research and in-depth interviews with 17 key informants. The information obtained was analyzed and presented descriptively. The research results found that: 1. Wisdom development refers to the development of human intelligence according to the theory of Prof. Dr. Howard Gardner. There are 10 aspects of intelligence as follows; 1) language 2) logic and mathematics 3) Music 4) Body and movement 5) Dimensional relations 6) Human relations 7) Self-understanding 8) Nature 9) Living 10) Teaching. 2. Wisdom development in the Mahānipāta Jātaka refers to the wisdom utilizing found in the 10 stories of Bodhisatva called ten great birth stories of the Buddha namely, 1) Temiya Jātaka 2) Mahajanaka Jātaka 3) Suvannasāma Jataka 4) Nemirāja Jātaka 5) Mahosatha Jātaka 6) Bhūridatta Jātaka 7) Canda Kumara Jātaka 8) Naradabrahma Jātaka 9) Vidhurapudita Jātaka 10) Vessantara Jātaka. The wisdom development in Buddhism is based on the 3 wisdom principles; Sutamayapaññā, Cintāmayapaññā, and Bhāvanāmayapaññā. 3. Integration of wisdom development with dimensions of wisdom development in the Mahānipāta Jātaka can develop wisdom in ethical approach, abilities in various occupations, good citizenship



and having the correct opinion. Particularly right understanding is the foundation of wisdom development in other areas because it can cultivate your thinking, speaking, and acting to be better in order. and be able to eliminate suffering in the end. Developed wisdom can lead a good life in both aspects: engaging in various occupations of livelihood to be happy in society and having pure wisdom to eliminate suffering. 4. The model synthesized from the integration of Dimensions of Wisdom Development in the Mahānipāta Jātaka called “PAWG MODEL” P = PERFECTIONS stands for practicing the 10 perfections of the Bodhisattva. A = ADVANTAGES stands for benefits that come from applying perfections. W = WISDOM stands for wisdom obtaining from listening, thinking, and seeing clearly. G = GOAL stands for achieving enlightenment as an ultimate goal.

## บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาปัญญา 2) เพื่อศึกษามิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก 3) เพื่อบูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเอกสารโดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 17 รูป/คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนาปัญญา ได้แก่ การพัฒนาสติปัญญาตามทฤษฎีพหุปัญญาของ ศ.ดร. โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ซึ่งมีวิธีพัฒนาปัญญา 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านภาษา 2) ด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ 3) ด้านดนตรี 4) ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว 5) ด้านมิติสัมพันธ์ 6) ด้านมนุษยสัมพันธ์ 7) ด้านการเข้าใจตนเอง 8) ด้านธรรมชาติ 9) ด้านการดำรงชีวิต 10) ด้านการสอน 2. การพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดกเป็นการใช้ปัญญาที่ปรากฏในเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ 10 ชาต ได้แก่ 1) เตมียชาดก 2) มหาชนกชาดก 3) สุวรรณสามชาดก 4) เนมิราชชาดก 5) มโหสถชาดก 6) ภูริทัตตชาดก 7) จันทกุมารชาดก 8) นารทกัศสปชาดก 9) วิรุทธชาดก 10) เวสสันดรชาดก การพัฒนาปัญญานี้ตั้งอยู่บนฐานของปัญญา 3 คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา 3. บูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดกย่อมสามารถพัฒนาปัญญาเชิงจริยธรรม ความสามารถด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต การเป็นพลเมืองที่ดี และการมีความเห็นที่ถูกต้อง ความเห็นที่ถูกต้องเป็นรากฐานของการพัฒนาด้านอื่น ๆ เพราะจะสามารถพัฒนาการคิด การพูด การกระทำให้ดีขึ้นเป็นลำดับ และสามารถจัดทุกขให้หมดไปในที่สุด ปัญญาพัฒนาที่พัฒนาแล้วย่อมดำเนินชีวิตได้ดีทั้ง 2 ด้าน คือ ประสิทธิภาพงานอาชีพต่าง ๆ ให้มีความสุขได้ในสังคมและการปัญญาบริสุทธิ์เพื่อขจัดทุกขให้สิ้นไป 4. รูปแบบที่สังเคราะห์ได้จากกรวิจัยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก เรียกว่า “PAWG MODEL” P = PERFECTIONS หมายถึง การบำเพ็ญบารมี 10 ทศของพระโพธิสัตว์ A = ADVANTAGES หมายถึง ประโยชน์อันเกิดการนำบารมีเหล่านั้นเป็นตัวตั้ง W = WISDOM หมายถึง เอา การฟัง การคิด การดูให้ประจักษ์ G = GOAL หมายถึง มีสัมมาสัมโพธิญาณเป็นเป้าหมายสูงสุด

## บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา คำว่า เป็นศาสนาแห่งปัญญา หมายถึงคำสอนที่ประกอบด้วย เหตุผลไม่มีการบังคับให้เชื่อตาม มีแต่แสดงไปตามเหตุผล ส่วนผู้ที่เชื่อหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของผู้ นั้นเอง ความศรัทธาของชาวพุทธที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา จึงเป็นภัยอันร้ายแรงต่อผู้ศรัทธาเอง การตีความหมาย ของคำว่า “ศรัทธา” ตามความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย มีความแตกต่างกันไปตามภูมิปัญญาของแต่ละ บุคคล ความถูกต้อง ความผิด ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในระดับขั้นของความจริงในเรื่องนั้น ๆ การจะเข้าถึงความจริงได้ ในระดับไหนนั้น ขึ้นอยู่กับว่าคนเรามีปัญญาอยู่ในระดับไหน เมื่อผู้คนไม่ทราบถึงวิธีการพัฒนาปัญญา ย่อมขาด การพัฒนาชีวิตจิตวิญญาณที่สำคัญไป เมื่อขาดการพัฒนาดังกล่าว ศักยภาพด้านความคิด คือ ปัญญานั้นย่อม ลดลง ส่งผลกระทบต่อด้านการเรียนการศึกษา การพัฒนาชีวิต ประเทศชาติ ตลอดถึงสังคมโลก และสันติสุขในการ ใช้ชีวิต ก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมที่ทุกคนอาศัยอยู่ร่วมกันตามมา คนที่มีปัญญายังไม่แก่กล้า เมื่อมีผู้อธิบาย หลักพุทธธรรมแตกต่างไปจากที่ตัวเองเข้าใจ อาจจะทำให้เข้าใจว่าเขาอธิบายผิดหรือมองว่าเขาเป็นมิฉฉาภิภูมิลูกคนได้ (สุนันท์ เพ็ชรพิรุณ, 2547)

การค้นคว้าวิจัยเรื่องมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก ย่อมเป็นการถอดรหัส กระบวนการพัฒนาปัญญา หรือ ที่เรียกว่าการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้ซึ่งต่อมาได้ตรัสรู้เป็นพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน พระศาสดาของศาสนาพุทธ พระองค์ คือ มนุษย์ผู้สมบูรณ์แบบทั้งความรู้และจริยา (วิชาจรณสัมปโน) นับว่าเป็นบุคคลต้นแบบของโลกที่เราทั้งหลายพึงศึกษาแนวทางในการพัฒนาตนเองของ พระองค์ท่าน ที่ถึงแม้ว่าเราจะไม่สามารถทำให้สมบูรณ์อย่างพระองค์ก็ตาม แต่เราก็จะได้ประโยชน์จากการ บำเพ็ญปัญญาบารมี เพื่อพัฒนาความสามารถด้านปัญญาของเราเอง ตามกำลังความเพียร ส่งผลให้ผู้วิจัยตลอด ถึงผู้ได้ศึกษางานวิจัยเล่มนี้จะได้ใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปัญญาบารมีของตนเองในทุกๆ ด้าน ทำให้เกิดการ พัฒนาชีวิต จิตวิญญาณ สังคม ประเทศชาติ สร้างสันติสุขในสังคมที่ทุกคนอาศัยอยู่ร่วมกันตามมาสืบไป

การพัฒนาปัญญาของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถกระทำได้ด้วยตนเอง และเป็นสิ่งควรทำอย่างยิ่ง ดังที่ พระพุทธองค์ตรัสว่า ปญญา นรานํ รตน์ (ส.ส.15/50) แปลว่า ปัญญา คือ รัตนะของหมู่มนุษย์ ดังนั้นมนุษย์ ทุก คนจึงควรที่จะพัฒนาปัญญาของตนให้เป็นที่ยิ่ง ให้เป็นทรัพย์สมบัติอันประเสริฐแก่ตนเอง ด้วยเหตุผลดังที่กล่าว มานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการ พัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก ว่ามีวิธีการพัฒนาปัญญาอย่างไร งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจได้มา ศึกษา ย่อมได้ประโยชน์ คือ ความรู้ที่เป็นพื้นฐานความเข้าใจเบื้องต้นที่เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาปัญญาเพื่อ นำไปสู่การพัฒนาปัญญาในระดับขั้นที่สูงขึ้นไป ได้แก่มรรค ผล นิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดใน พระพุทธศาสนาวัตตูประสงค์

## ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

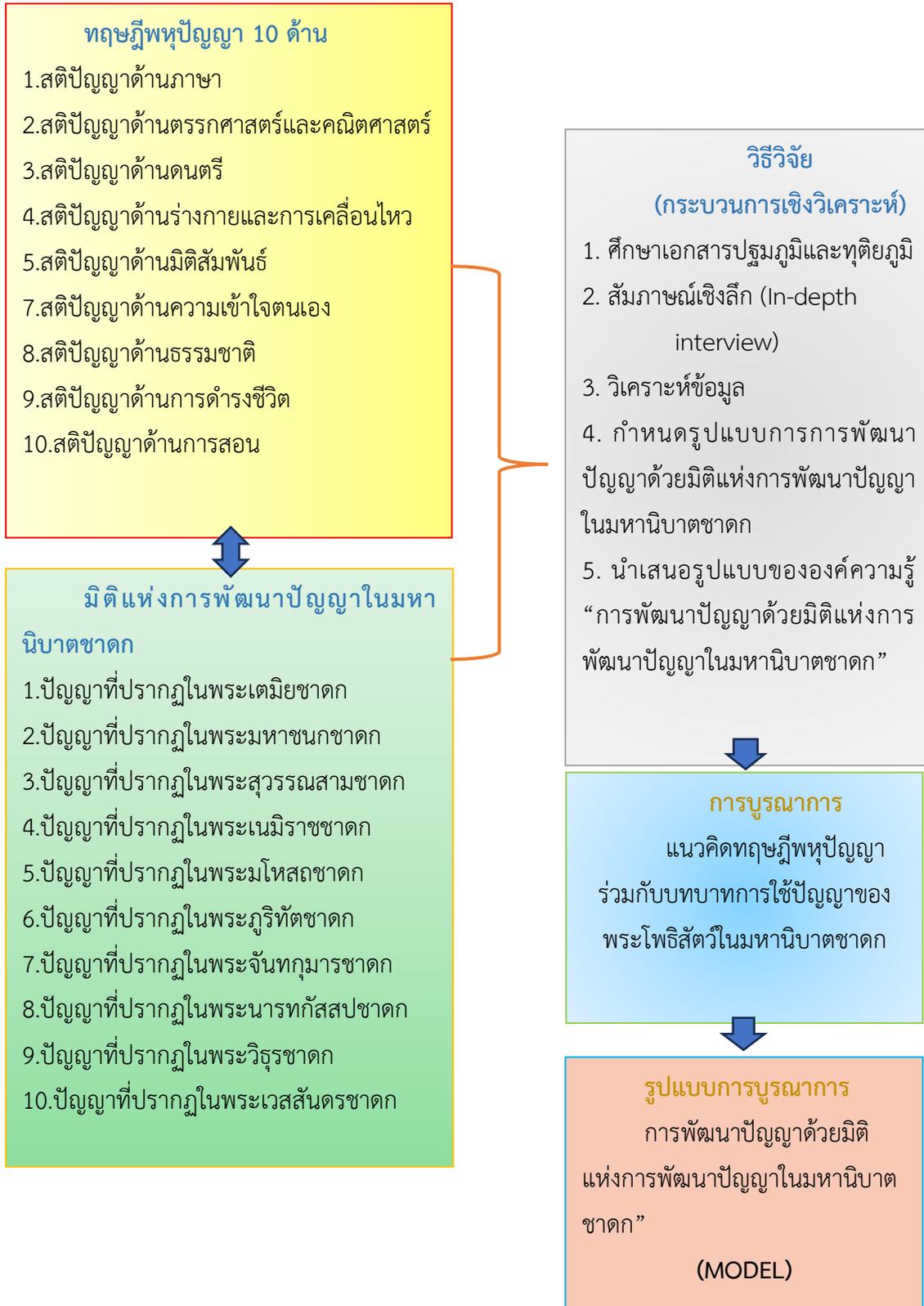
1. ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา (Multiples Intelligences) ซึ่งทฤษฎีพหุปัญญาที่กล่าวถึงนี้เป็นการพัฒนาสติปัญญาของ ศ.ดร. โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ในงานวิจัยนี้นำมาใช้ 10 ด้านอันประกอบด้วย 1) ด้านภาษา 2) ด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ 3) ด้านดนตรี 4) ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว 5) ด้านมิติสัมพันธ์ 6) ด้านมนุษยสัมพันธ์ 7) ด้านการเข้าใจตนเอง 8) ด้านธรรมชาติ 9) ด้านการดำรงชีวิต 10) ด้านการสอน

2. การศึกษาบทบาทการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ในมหานิบาตชาดก 10 เรื่อง มีชื่อตามพระชาติดังนี้ 1. ปัญญาที่ปรากฏในพระเทมียชาดก 2. ปัญญาที่ปรากฏในพระมหาชนกชาดก 3. ปัญญาที่ปรากฏในพระสุวรรณสามชาดก 4. ปัญญาที่ปรากฏในพระเนมิราชชาดก 5. ปัญญาที่ปรากฏในพระมหอสถชาดก 6. ปัญญาที่ปรากฏในพระภุชชิตชาดก 7. ปัญญาที่ปรากฏในพระจันทกุมารชาดก 8. ปัญญาที่ปรากฏในพระนารทกัศสปชาดก 9. ปัญญาที่ปรากฏในพระวิรุทธชาดก 10. ปัญญาที่ปรากฏในพระเวสสันดรชาดก

3. โดยมีการวิจัยผ่านกระบวนการเชิงวิเคราะห์ดังนี้ 1. จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในแนวคิดทฤษฎีมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก โดยศึกษาข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาในชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) 2. จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 17 รูป/คน 3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ 4. เพื่อกำหนดรูปแบบการพัฒนาปัญญาด้วยมิติการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก 5. นำเสนอรูปแบบขององค์ความรู้ “การพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก”

4. การบูรณาการแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญาพร้อมกับบทบาทการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ในมหานิบาตชาดก ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาเชิงจริยธรรม และเน้นการพัฒนาปัญญาให้มีความเห็นที่ถูกต้อง เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้วจะสามารถพัฒนาการคิด การพูด การกระทำให้ตั้งมั่นขึ้นเป็นลำดับ และมีเป้าหมายจัดทุกข้อให้หมดไป ในขณะที่การพัฒนาปัญญาทางตะวันตกในปัจจุบันนั้น มุ่งเน้นการสร้างเสริมทักษะความเชี่ยวชาญเพื่อประกอบการทำงานอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรู้หน้าที่ของพลเมืองที่ดี ไม่ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายในสังคมเป็นหลัก เมื่อนำมาบูรณาการทั้ง 2 ส่วนเข้าด้วยกัน จะได้กระบวนการพัฒนาปัญญาที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต มีทั้งสติปัญญาในการประกอบการทำงานอาชีพต่างๆ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และพัฒนาปัญญาของตนให้มีความบริสุทธิ์ เพื่อจัดทุกข้อให้สิ้นไปตามแนวทางในพระพุทธศาสนา

5. จากการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดวิจัย เพื่อเป็นรูปแบบการบูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก” (MODEL) (แผนภูมิที่ 1)



แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

### 3. วัตถุประสงค์

เพื่อให้สอดคล้องกับงานวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาปัญญา
2. เพื่อศึกษามิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก
3. เพื่อบูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก”

### 4. ระเบียบวิธีการวิจัย

#### ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาค้นคว้าข้อมูลในแนวคิดทฤษฎีมิตินแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก โดยศึกษาข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาในชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ และภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี (พระไตรปิฎกและวรรณคดีแปล ฉบับมหาวิทยาลัย) ปกรณวิเสส ตำราวิชาการ วารสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ รวมถึงเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก ส่วนข้อมูลทฤษฎีจะศึกษาจากต้นฉบับของแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีนั้น ๆ รวมถึงตำรา วิชาการต่าง ๆ ที่สามารถอธิบายการพัฒนาปัญญาด้วยทฤษฎีดังกล่าวได้จากการค้นคว้าข้อมูล

#### ขอบเขตเนื้อหาด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาปัญญา

ในงานวิจัยนี้เลือกใช้ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของ ศ.ดร.โฮวเวิร์ด การ์ดเนอร์ เป็นหลัก ซึ่งกล่าวถึงการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ทั้งหมด 10 ด้าน ซึ่งมีรายงานการค้นคว้าวิจัยจำนวนมากเกี่ยวกับการนำทฤษฎีนี้ไปใช้พัฒนารูปแบบในการศึกษาเรียนรู้ เช่น กระบวนวิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ เป็นต้น และเสริมงานวิจัยทฤษฎีนักจิตวิทยาตะวันตกที่ใช้พัฒนาปัญญา

ขอบเขตเนื้อหาด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก ในขอบเขตด้านเนื้อหาผู้วิจัยได้ศึกษามิตินแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก ที่ปรากฏในมหานิบาตชาดกทั้ง 10 ชาดก คือ เตมียชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก ภูริทัตตชาดก จันทกุมารชาดก นารทกัศสพชาดก วิรุทธชาดก เวสสันดรชาดก

#### ขอบเขตเนื้อหาด้านพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาปัญญา

กระบวนการพัฒนาปัญญาในงานวิจัยนี้มีหลักธรรมปัญญา 3 คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภวานามยปัญญา

## ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบ่งเป็น นักวิชาการ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องด้าน การศึกษาและการพัฒนาสติปัญญา จำนวน 9 ท่าน และนักวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 8 ท่าน รวม ทั้งสิ้น 17 ท่าน

## ผลการวิจัย

จากการวิจัยการบูรณาการระหว่างแนวคิดทฤษฎีในการพัฒนาปัญญาของการ์ตเนอร์ กับ มิติแห่งการ พัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตค มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาปัญญาที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ ในยุคปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างกับยุคก่อน ๆ อย่างมาก ทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนิน ชีวิตประจำวันอย่างมาก และรูปแบบวิธีการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางมากขึ้นเป็นต้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีในการพัฒนาปัญญาในปัจจุบัน พบว่า ทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ตเนอร์ มีผู้นำไปใช้ในการวิจัยทาง การศึกษาและพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์อย่างกว้างขวาง เนื่องจากการศึกษาในยุคก่อน ๆ นั้น ความชำนาญในสาขา ใดสาขาหนึ่งอาจทำให้บุคคลนั้นได้งานที่ดีทำ ต่างกับในปัจจุบันที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างสิ่งใหม่ๆ มีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น เพราะทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้จำนวนมหาศาลในโซเชียลเน็ตเวิร์คได้ จึงมีโอกาสใน การเรียนรู้ที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นในยุคปัจจุบัน ความชำนาญในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งอาจไม่เพียงพอ จำเป็นต้อง ชำนาญหลายอย่างซึ่งจะเป็นฐานที่สำคัญในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นได้ อย่างไรก็ตามการมี ความสามารถในการทำงานมากแต่ไร้จริยธรรม ไม่อาจทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ การพัฒนาปัญญาใน พระพุทธศาสนาจึงสามารถเติมเต็มทฤษฎีของการ์ตเนอร์ให้สมบูรณ์ในด้านการพัฒนาปัญญาทางธรรม และ ยังสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ตเนอร์มีกระบวนการ อันเป็นมาตรฐานกลางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ ให้ชำนาญได้อีกด้วย ดังนั้น การบูร ณาการโดยการนำทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ตเนอร์กับมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตค จึงสามารถ สร้างรูปแบบการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ขึ้นได้ จากการวิจัยการบูรณาการระหว่างแนวคิดทฤษฎีใน การพัฒนาปัญญาของการ์ตเนอร์กับมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตค สามารถสรุปผลการวิจัยได้ 3 ส่วนใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาปัญญาของการ์ตเนอร์ 2) มิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหา นิบาตชาตค และ 3) บูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตค ดังต่อไปนี้

## แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาปัญญา

ในส่วนนี้ผู้วิจัยขอสรุป แนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของ ศาสตราจารย์ ดร.โฮว เวิร์ด การ์ตเนอร์ ที่กล่าวว่า มนุษย์นั้นมีสติปัญญาในตนเองอย่างน้อย 10 ด้าน อันประกอบด้วย 1) ด้านภาษา 2) ด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ 3) ด้านดนตรี 4) ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว 5) ด้านมิติสัมพันธ์ 6) ด้านมนุษยสัมพันธ์ 7) ด้านการเข้าใจตนเอง 8) ด้านธรรมชาติ 9) ด้านการดำรงชีวิต 10) ด้านการสอน ซึ่งมนุษย์แต่ละคนมีสติปัญญาแต่ละด้านไม่เท่ากัน แต่สามารถพัฒนาพหุปัญญา ทั้ง 10 ด้านพร้อมกันให้เกิดขึ้น

ในมนุษย์แบบองค์รวมได้ สติปัญญาแต่ละด้านมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น และสามารถทำงานร่วมกันระหว่างปัญญาแต่ละด้านได้ดังตัวอย่างเรื่องการทำงานของสถาปนิก ที่ต้องใช้สติปัญญาหลายด้านในเวลาเดียวกันเพื่อสร้างสรรค์ผลงานออกแบบอาคารที่แข็งแรง เหมาะแก่การอยู่อาศัย และมีความสวยงามด้วยแนวคิดดังกล่าวจึงมีผู้นำทฤษฎีปัญญาไปวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้นักเรียน นักศึกษา หรือแม้แต่วัยผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาปัญญาของบุคคลให้ดีขึ้น นำมาใช้ ในการออกแบบวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตลอดจนนำคะแนนปัญญามาทำนายสายการเรียน สาขาอาชีพที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพตามความถนัดของตนเองได้ อย่างมีความสุข เป็นประโยชน์ต่อสังคม

### มิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาต

การพัฒนาปัญญาของพระโพธิสัตว์ในมหานิบาตชาต ตั้งแต่ เตมียชาตก-เวสสันดรชาต โดยภาพรวม ผู้วิจัยได้พบว่า ปัญญาที่ปรากฏในมหานิบาตชาตแต่ละชาต มีปัญญาปรากฏชัดเจน แต่บางชาตก็อาศัยบริบทรอบข้างที่มีความเกี่ยวเนื่องถึงกัน ผู้วิจัยได้นำประเด็นต่างๆ มาขยายเนื้อความมาวิเคราะห์ตามเนื้อเรื่องที่ปรากฏอยู่ในมหานิบาตชาต ปัญญาเป็นหลักธรรมสำคัญต่อชีวิตของพระโพธิสัตว์ทั้ง 10 พระองค์ ในเนื้อหาตั้งแต่ เตมียชาตก - เวสสันดรชาต จะเห็นได้ว่าพระโพธิสัตว์อาศัยปัญญาทั้ง 3 ประการกล่าวคือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา ในการบำเพ็ญบารมี ซึ่งมีปรากฏแทรกแซงอยู่ในเนื้อหาของแต่ละชาต สรุปรูป จากการศึกษามหานิบาตชาตที่เกี่ยวข้องด้วยการพัฒนาปัญญาของพระโพธิสัตว์จำนวนทั้ง 10 เรื่อง แต่ละชาต ที่พระโพธิสัตว์มาสร้างบารมี ถ้าพระโพธิสัตว์ขาดปัญญาที่ไม่สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายได้ ถึงแม้ว่าชีวิตในตอนต้นในแต่ละชาตจะมีอุปสรรคมาขัดขวางมากมาย ให้ได้รับความเจ็บปวดทั้งร่างกายและจิตใจ แต่โดยใช้ปัญญาฟันฝ่าในทุกเรื่องราว ไม่ว่าพระองค์จะอยู่ในสถานการณ์ใด เวลาไหน และด้วยหลักปัญญานี้เอง ท้ายสุดพระโพธิสัตว์ก็บรรลุเป้าหมายที่พระองค์ทรงวางไว้ในทุกภพทุกชาติ

### บูรณาการการพัฒนาปัญญาด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาต

พหุปัญญาของการ์ตูนเนอร์นั้นมีความโดดเด่นในเรื่องการพัฒนาสติปัญญาหลายด้านอันเป็น พื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ให้เกิดความชำนาญตามความถนัดของตนต่อไปได้ จะเห็นว่า กระบวนการพัฒนาปัญญาแบบของตะวันตกนั้น หากเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนาแล้วจะอยู่ในระดับของ สุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา เพราะทฤษฎีพหุปัญญาเน้นการพัฒนา “intelligence” สามารถพัฒนาไปสู่ปัญญา (wisdom) ได้แต่จัดอยู่ในช่วงของสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญาเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามเมื่อนำทฤษฎีพหุปัญญามาบูรณาการร่วมกับมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาต สามารถมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับปัญญาที่เกิดจากการเจริญสมาธิภาวนาซึ่งเป็นปัญญาที่อบรมจิตให้บริสุทธิ์ ผู้วิจัยเห็นว่าภาวนามยปัญญานั้น สำคัญอย่างมาก เนื่องจากการฝึกสมาธิให้มาก แล้วจะมีความคิดที่ไม่สับสน ทำให้การฟังและการคิดมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้ที่คิดฟุ้งซ่าน เมื่อพบปัญหาจะสามารถแก้ไขที่ต้นเหตุได้ตามความเป็นจริง และสามารถพัฒนาไปสู่การเจริญสมาธิภาวนาในระดับสูงที่เรียกว่าวิปัสสนา อันเป็นการชำระกิเลสเพื่อให้หลุดพ้นจาก

วิถีสงสาร ซึ่งเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา จึงกล่าวได้ว่าภาวนามยปัญญาเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา และด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาติเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา มีมิติที่ลึกซึ้งซึ่งสามารถครอบคลุมการพัฒนาปัญญาแบบตะวันตกคือทฤษฎีพหุปัญญา หากนำกระบวนการพัฒนาปัญญาแบบตะวันตกคือทฤษฎีพหุปัญญาและมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาติมาบูรณาการร่วมกัน จะทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาได้ทั้งปัญญาเพื่อการเลี้ยงชีพ และปัญญาเพื่อการจัดกิเลสตามแนวทางของพระพุทธศาสนาสืบไป

### อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าการพัฒนาสติปัญญามนุษย์ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์เดนอร์นั้น หากเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนาแล้วจะอยู่ในระดับของสุตตามยปัญญาและจินตตามยปัญญา เนื่องจากทฤษฎีพหุปัญญาเน้นการพัฒนา “intelligence” เป็นปัญญาที่จำเป็นต่อการพัฒนาสติปัญญาเพื่อประโยชน์และความเจริญก้าวหน้าในทางโลก การฟังและการคิดจะช่วยในการนำความรู้ไปใช้เพื่อการประกอบอาชีพเพื่อสร้างฐานะสร้างครอบครัวและพัฒนาประเทศชาติ ปุถุชนผู้ปรารถนาความมั่งคั่งร่ำรวยจึงต้องขวนขวายศึกษาหาความรู้จากการฟังและการคิด ความรู้ที่ได้จาก สุตตามยปัญญา และจินตตามยปัญญาจึงเพียงพอที่จะช่วยนำพาชีวิตของเขาไปสู่ความสำเร็จในทางโลก โดยบุคคลเหล่านั้นไม่คำนึงศึกษาหาความรู้ในทางธรรม ปุถุชนทั้งหลายคิดว่าความรู้เกี่ยวกับสัมมาสติสัมมาสมาธิในทางพระพุทธศาสนาและประสบการณ์เกี่ยวกับการสัมผัสใกล้ชิดกับดวงจิตนั้น เป็นกิจธุระเฉพาะของพวกนักพรต นักบวชและโยคีเท่านั้น

ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวจึงนับเป็นความผิดพลาดอย่างร้ายแรง เพราะชีวิตนี้ไม่ใช่มีแต่เฉพาะเรื่องของโภคทรัพย์และการปรนเปรอความสุขทางกามเท่านั้น อีกทั้งความโลภ โกรธ หลง ยังเป็นเหตุทำให้ปุถุชนทั้งหลายมองข้ามความมีอยู่จริงของดวงจิตดวงนี้และละเลยต่อความรู้และการสัมผัสด้านในของจิตวิญญาณ ไม่ตื่นรู้และไม่ตระหนักในเรื่องของกรรมดีกรรมชั่วและวิบากกรรมทั้งหลายที่พวกเขา กำลังเผชิญอยู่ พวกเขาจึงไม่ใส่ใจในเรื่องของสมาธิ อันเป็นความรู้ที่จะนำความสุขสงบและการหนีห่างจากกามคุณทั้งหลายให้แก่ชาวพุทธได้ดีและประเสริฐยิ่งกว่าทรัพย์เงินทองและเกียรติยศใดๆ ทั้งสิ้น

ภาวนามยปัญญาจึงเป็นการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติอันเกี่ยวกับการฝึกความเพียร ฝึกสติ ฝึกสมาธิเพื่อให้จิตบริสุทธิ์ผ่องใส การปฏิบัติสมาธิภาวนาจึงเป็นเรื่องของการไม่ส่งจิตออกนอก ไม่ส่งจิตออกไปสู่เรื่องราวต่างๆ เหมือนอย่างความรู้จากการฟังและการคิด จิตจะกำหนดรู้ที่อยู่แต่ภายในกายของเรา อยู่แต่ภายในลมหายใจของเรา ให้จิตได้ตามกำหนดรู้ลมหายใจเข้าลมหายใจออก ให้จิตได้ตามกำหนดรู้และพิจารณาความสกปรกเน่าเหม็นของกายนี้ ภาวนามยปัญญาจึงเป็นการปฏิบัติที่กระทำต่อจิตโดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวกับเรื่องอื่นใดทั้งสิ้น จิตที่ได้รับการขัดเกลาจากพลังของสมาธิภาวนาแล้วจะแสดงออกด้วยการลดละและหนีห่างออกจากกามราคะและความกำหนัดทั้งปวงได้ ซึ่งแนวคิดตะวันตกนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัญญาที่เกิดจากการเจริญสมาธิภาวนาซึ่งเป็นปัญญาอบรมจิตให้บริสุทธิ์ผู้วิจัยเห็นว่าภาวนามยปัญญานั้นสำคัญอย่างมาก เนื่องจากการฝึกสมาธิให้มาก แล้วจะมีความคิดที่ไม่สับสน ทำให้การฟังและการคิดมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้ที่คิดฟุ้งซ่าน เมื่อพบ ปัญหาจะสามารถ

แก้ไขที่ต้นเหตุได้ตามความเป็นจริง และสามารถพัฒนาไปสู่การเจริญสมาธิภาวนาในระดับสูงที่เรียกว่าวิปัสสนา อันเป็นการชำระกิเลสเพื่อให้หลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา จึงกล่าวได้ว่าภาวนามยปัญญาเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา อันสำคัญยิ่งที่ชาวพุทธทั้งหลายไม่อาจละเลยได้

### การพัฒนาพหุปัญญา 10 ด้าน

ทฤษฎีพหุปัญญานี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นความสำคัญใน 3 เรื่องหลัก ดังนี้

1. แต่ละบุคคล ควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปัญญาด้านที่ถนัด เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้
2. ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับปัญญาที่มีอยู่หลายด้าน
3. ในการประเมินการเรียนรู้ ควรวัดจากเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถครอบคลุมปัญญาในแต่ละด้าน ทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์ ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีหลายด้านหลายมุม แต่ละด้านก็มีความอิสระในการพัฒนาตัวของตัวเองให้เจริญงอกงาม ในขณะเดียวกันก็มีการบูรณาการเข้าด้วยกัน เติมเต็มซึ่งกันและกัน แสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์แต่ละบุคคล ซึ่งคนหนึ่งอาจเก่งเพียงด้านเดียว หรือเก่งหลายด้าน หรืออาจไม่เก่งเลยสักด้าน แต่ที่ชัดเจน คือ แต่ละคนมักมีปัญญาด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นกว่าเสมอ ไม่มีใครที่มีปัญญาทุกด้านเท่ากันหมด หรือไม่มีเลยสักด้านเดิวนับเป็นทฤษฎีที่ช่วยจุดประกายความหวัง เปิดกระบวนการวิจัยทัศนใหม่ในการศึกษาด้านสติปัญญาของมนุษย์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางที่ควรวิจัยเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ในการวิจัยเรื่องมิติการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาปัญญาด้วยแนวทางทฤษฎีพหุปัญญา 10 ด้าน โดยมีการแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ดังนี้คือ

1) การเพิ่มกระบวนการฝึกฝนให้เกิดพหุปัญญาในบุคคลอย่างเป็นระบบ โดยพัฒนา พหุปัญญาแบบเฉพาะด้าน พัฒนาแบบกลุ่มพหุปัญญาที่เป็นทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ และศิลปะ (6 ด้าน) และพหุปัญญากลุ่มความเกี่ยวข้องกับบุคคลกับความเข้าใจธรรมชาติและชีวิต (4 ด้าน) เพื่อพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการประกอบอาชีพ

2) การวิจัยสติปัญญาบางด้านเพิ่มเติมจากนิยามเดิมของการ์ดเนอร์และ งานวิจัยที่เกิดขึ้นในภายหลัง เพื่อเพิ่มมิติเชิงลึกและความสมบูรณ์ของสติปัญญาด้านนั้น ๆ เช่น ด้านมนุษย์สัมพันธ์ ด้านการเข้าใจตนเอง ด้านธรรมชาติและด้านการดำรงชีวิต

3) ศึกษาพหุปัญญาในช่วงอายุต่าง ๆ ประกอบด้วย วัยเด็ก วัยรุ่น-วัยผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาปัญญาในบุคคล 3 ช่วงอายุข้างต้นบูรณาการร่วมกับพหุปัญญา จากแนวทาง 3 หมวดใหญ่ข้างต้น จะอธิบายรายละเอียดของแนวทางการวิจัยพหุปัญญาแยกเป็นสติปัญญาด้านต่าง ๆ ที่ควรวิจัยเพิ่มเติมจำนวน 6 ข้อ ดังต่อไปนี้

3.1) พหุปัญญา 5 ด้านแรกในกลุ่มของทักษะที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และด้านศิลปะ ผู้วิจัยรวมสติปัญญาด้านการสอนไว้ในกลุ่มนี้ด้วย เป็นปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและสร้างความชำนาญในสาขาอาชีพ

ต่าง ๆ ดังนั้น มีพัฒนาปัญญาอย่างเป็นระบบด้วยหลักพุทธธรรมคือพหุสูตร 5 ให้เกิดความรอบรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทฤษฎีความรู้ต่างๆ และปฏิบัติให้เกิดความเชี่ยวชาญโดยนำหมวดธรรมปัจจัย 7 ประการที่เป็นเหตุแห่งการแตกฉานในปฏิสัมพัทธามาใช้ร่วมกันเพื่อสร้างขั้นตอนการฝึกปฏิบัติให้เกิดความชำนาญ

3.2) การวิจัยพหุปัญญาด้านการสอน เนื่องจากการดเนออร์กกล่าวถึงข้อมูลในเรื่องนี้ไว้ ไม่มากนัก และยังไม่พบว่ามิงานวิจัยใด ๆ กล่าวถึงสติปัญญาด้านนี้ ควรวิจัยเพิ่มในด้านคุณสมบัติและการพัฒนาให้เกิดทักษะการสอนที่ดีเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

3.3) พหุปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง หากมีการวิจัยเพิ่มขึ้นจะทำให้บุคคลพิจารณา ความถนัด จุดแข็ง จุดอ่อน ความต้องการของตนเองได้รู้จักการวางตัวและควบคุมอารมณ์ให้ เหมาะสม ส่งผลให้เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผลดีต่อสติปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ นอกจากนี้ ยังกำหนดเป้าหมายการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเองได้ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ปัญญาด้านนี้จะมีความสัมพันธ์กับสติปัญญาด้านการดำรงชีวิตอีกด้วย

3.4) พหุปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ เนื่องจากมนุษยสัมพันธ์นั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ดังนั้นควรมีแนวทางที่ชัดเจนว่าจะปฏิบัติอย่างไร เช่นการปฏิบัติต่อบุคคลที่อยู่ในฐานะที่แตกต่างกัน อย่างเหมาะสมนั้นควรทำอย่างไรบ้าง เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อน เจ้านาย ลูกน้อง ย่อมมีวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้แตกต่างกัน ดังนั้น หากมีแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติ จะทำให้บุคคลวางตัวได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถรักษามิตรภาพระหว่างกันได้ดียิ่งขึ้น และควรศึกษาว่าความ สอดคล้องกับพหุปัญญาด้านการเข้าใจตนเองอย่างไรบ้าง

3.5) พหุปัญญาด้านธรรมชาติ มีประเด็นที่น่าสนใจคือ การดเนออร์กจัดสติปัญญา ประเภทนี้ไว้ในกลุ่มเดียวกับสติปัญญาด้านการดำรงชีวิต กล่าวคือนอกจากความเข้าใจในด้านสิ่งมีชีวิตและความสัมพันธ์ของระบบนิเวศดังกล่าวแล้ว สติปัญญาด้านธรรมชาติควรมีมิติเชิงลึก เกี่ยวกับการเข้าใจความสัมพันธ์องค์รวมของธรรมชาติทั้งหมด มนุษย์และสิ่งมีชีวิตบนโลกมีการเกิด มีการสืบทอดเผ่าพันธุ์อย่างไร และเหตุใดมนุษย์จึงมีความแตกต่างกันด้านรูปร่างหน้าตา เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และสติปัญญาด้านนี้มีความสอดคล้องกับด้านการดำรงชีวิตอย่างไร

3.6) พหุปัญญาด้านการดำรงชีวิต เพื่อให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล สามารถมองโลกตามความเป็นจริงได้ เช่น ทุกสิ่งบนโลกล้วนเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา การใช้ชีวิตบนโลกไม่ควรยึดติดกับทรัพย์สินเงินทอง หรือบุคคลมากจนเกินไป อีกทั้งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ต้องอยู่ร่วมกับสังคม และสิ่งแวดล้อม จะดำเนินชีวิตอย่างไรให้เกื้อกูลสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ อย่างสมดุล ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ทำร้ายเบียดเบียนคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม จากงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าทฤษฎีพหุปัญญาส่วนใหญ่จะใช้กับเด็กและเยาวชน แต่ยังพบ น้อยมากในวัยผู้ใหญ่ หากนำมาวิจัยเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับพัฒนาสติปัญญาสำหรับผู้ใหญ่รวมถึงผู้สูงวัยด้วย และสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาปัญญา 3 ช่วงวัย จะมีประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้และการวิจัยต่อไป

### การบูรณาการพหุปัญญากับบ่อเกิดแห่งปัญญาในพุทธศาสนา

ตามทฤษฎีผู้วิจัยได้ศึกษาบ่อเกิดของปัญญานั้นเบื้องต้นคือ ปัญญาที่สำเร็จด้วย อานุภาพแห่งกรรมเก่ามาแล้ว (วิสุทธิ. (ไทย) 5/6) หรือเรียกว่า “สชาติกปัญญา” เป็นปัญญาที่พร้อมมากับชาติกำเนิด เพราะการได้เกิดเป็น

มนุษย์นี้ มาด้วยอำนาจของกุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล คือเป็นกรรมที่กระทำด้วยความฉลาด กุศลแปลว่ากิจของคนฉลาด เมื่อกุศลเป็นกิจของคนฉลาด ก็แปลว่าเป็นกรรมของคน มีปัญญาทำให้เกิดมาเป็นมนุษย์ จึงได้มีปัญญาที่เป็นตัวความฉลาด อันสูงยิ่งกว่าอายตนะนี้มาแต่กำเนิดเพราะฉะนั้นมนุษย์เราจึงมีปัญญาที่เป็นตัวความรู้ทั่วถึงที่เป็นตัวความฉลาดมาแต่กำเนิด (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2553, น. 9)

โลกุตตรปัญญา	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;">                     ปฏิสัมภิชา ฉฬภิญโญ เตวิชโช สุขวิปัสสโก                 </div>		วิปัสสนาปัญญา
	อรหัตผล → อรหัตมรรค อนาคามีผล อนาคามีมรรค สกทาคามีผล สกทาคามีมรรค โสดาปัตติผล โสดาปัตติมรรค		
โลกียปัญญา	กัลยาณปุถุชน	มีสัมมาทิฐิ 10	ภาวนามยปัญญา
	อานรปุถุชน	ปัญญา 10 ด้านของ การดเนอร์ พหุปัญญา	จิตตามยปัญญา
		มิจฉาทิฐิ ขาดการพัฒนาสติปัญญา	สุดมยปัญญา
สชาติปัญญา (ปัญญาเดิมสั่งสมมาจากชาติก่อนๆ)			

**ประเภทและช่วงชั้นของการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาและแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา**

จากภาพจะเห็นว่า การพัฒนาสติปัญญามนุษย์ตามแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญาของการดเนอร์นั้น จะอยู่ในระดับโลกียปัญญาในพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาสติปัญญาเพื่อการเลี้ยงชีพและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองดีเป็นจริยธรรมพื้นฐาน แต่ยังไม่เข้าใจสัมมาทิฐิ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาปัญญาขึ้นไปสู่ระดับโลกุตตระได้ ซึ่งสัมมาทิฐินี้เป็นปัญญาที่ทำให้บุคคลมีความเห็นที่ถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นเบื้องต้นของอริยมรรคมีองค์ 8 ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตมุ่งตรงต่อมรรคผลนิพพานได้ ผู้วิจัยจึงจัดระดับของสัมมาทิฐิไว้ส่วนบนของแนวคิดและทฤษฎีพหุปัญญาด้วยเหตุผลดังกล่าว ดังนั้น เมื่อบุคคลมีสัมมาทิฐิแล้วจะจัดอยู่ในระดับของกัลยาณปุถุชนตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งกัลยาณปุถุชนนี้ มีกล่าวไว้ในโสฬสปัญญาภิเทศว่าเป็นบุคคลที่พัฒนาปัญญาได้ โดยหมั่นประพฤติธรรมและเจริญภาวนาทั้งสมณะและวิปัสสนาให้เกิดภาวนามยปัญญาในระดับที่ยิ่งขึ้นไป จะขจัดกิเลสอาสวะให้เบาบางลงได้เป็นลำดับ และเข้าสู่กระแสแห่งอริยบุคคลเป็นพระอรหันต์ได้ในที่สุด ในทางตรงกันข้ามอานรปุถุชนคือ ผู้มีความเห็นผิด แม้จะมีสติปัญญาในการทำมาหาเลี้ยงชีพได้บ้าง แต่มากด้วยความเกียจคร้านไม่หมั่นพัฒนาสติปัญญาและความสามารถของตนเองให้ดียิ่งขึ้น มักหันเหไปสู่อบายมุขได้ง่าย จึงแวดล้อมด้วยคน



พาล ขาดโอกาสในการฝึกฝนปัญญาเพื่อการหลุดพ้น ยากที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในแผนภาพนี้ คือ สขาคติปัญญา หรือปัญญาที่สั่งสมมาแต่ชาติก่อน ๆ จากการศึกษาทฤษฎีของการ์ดเนอร์จะพบว่า มนุษย์ทุกคนมีสติปัญญาทุกด้านตามทฤษฎีพหุปัญญา แต่จะมีสิ่งที่ตนเองถนัดแตกต่างกันออกไป สติปัญญาแต่ละด้านมากบ้างน้อยบ้างไม่เท่ากัน ส่งผลให้บุคลิกของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันไป ด้วย บางกรณีที่เด็กแสดงอัจฉริยภาพบางด้านที่ผู้ใหญ่เองไม่สามารถทำได้ แสดงให้เห็นว่ามีการสั่งสมปัญญาในด้านนั้น ๆ มากจนสามารถแสดงออกได้ชัดเจนตั้งแต่วัยเด็ก จะเห็นว่าการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนามีมิติที่ ลึกซึ้ง และครอบคลุมการพัฒนา ปัญญาแบบตะวันตก หากนำกระบวนการพัฒนาปัญญาแบบตะวันตกคือทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์มาบูรณาการร่วมกับมิติการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดกซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา จะทำให้ มนุษย์สามารถพัฒนาได้ทั้งปัญญาเพื่อการเลี้ยงชีพ และปัญญาเพื่อการขจัดกิเลสตามแนวทาง พระพุทธศาสนาสืบไป

### สรุป

ในสังคมไทยรากฐานของปรัชญาการศึกษาคือหลักพุทธธรรม ศาสนาพุทธอยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านานจึงเป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมประเพณีไทย ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สอนเรื่องเหตุและผล สิ่งต่างๆเกิดจากเหตุ ผลที่ตามมาก็มาจากเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่องมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดกโดยการศึกษาบทบาทการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ในมหานิบาตชาดกมาเป็นรูปแบบในการพัฒนาปัญญาเกิดเป็นองค์ความรู้โดยศึกษาการพัฒนาการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าบทบาทการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ใน มหานิบาตชาดกนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา 3 กล่าวคือ มนุษย์ควรพัฒนาปัญญาโดยริเริ่มศึกษาจากบทบาทการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ในมหานิบาตชาดก เพื่อให้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีความคิดที่ประกอบด้วยศีลธรรม และมีเป้าหมายชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

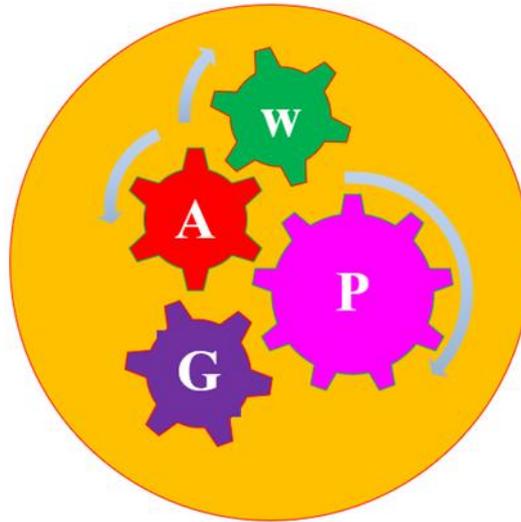
### ที่มาขององค์ความรู้

ผลจากการวิจัยจากการนำทฤษฎีพหุปัญญา 10 ด้านของ ศ.ดร.โฮวเวิร์ด การ์ดเนอร์ มาบูรณาการร่วมกับมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาดก นั้นเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาที่ค้นพบจากงานวิจัยนี้ กล่าวคือ มนุษย์ได้มีการพัฒนาปัญญาโดยศึกษาจากบทบาทการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ในมหานิบาตชาดกซึ่งแต่ละชาดกได้กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์หรือบารมี 10 ทศ เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีความคิดที่ประกอบด้วยศีลธรรมอันดีงามและมีเป้าหมายชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาบูรณาการร่วมกับพหุปัญญา 10 ด้าน (Multiple Intelligences) จึงเป็นการพัฒนาสติปัญญา เพื่อความรู้ความชำนาญในการเลี้ยงชีพและเพิ่มพูนคุณธรรม ปฏิบัติควบคู่กันไป ในระหว่างขั้นตอนการพัฒนาปัญญานี้เมื่อมนุษย์เจริญวัยขึ้น มีการคิดวิเคราะห์สิ่งที่ซับซ้อนเป็นนามธรรมได้ อีกทั้งมีประสบการณ์และความชำนาญมากขึ้นเป็นลำดับ จะสามารถ

นำความรู้ความชำนาญต่าง ๆ มาสร้างสรรค์ และตั้งอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงามตามแนวพระพุทธศาสนาได้ เมื่อมนุษย์ได้มีพัฒนาปัญญา กล่าวได้ว่าเป็นกัลยาณชนผู้มีปัญญาสามารถช่วยเหลือตนเอง ผู้อื่นและสังคมให้ได้รับความสุขพ้นจากความทุกข์เพื่อให้อยู่ร่วมกันโดยสันติสุขได้ และสามารถพัฒนาปัญญาให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ในที่สุด

### รูปแบบองค์ความรู้

การวิเคราะห์รูปแบบองค์ความรู้ว่าด้วย มิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตกมาบูรณาการร่วมกับพหุปัญญา 10 ด้านเกิดเป็นองค์ความรู้ โดยการนำแนวทาง PAWG : (Perfections Advantages Wisdom Goal) มาวิจัยเพิ่มเติมเพื่อความสอดคล้องกัน ซึ่งเป็นการพัฒนาปัญญาเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม โดยมีรูปแบบและมีคำจำกัดความดังต่อไปนี้



แผนภูมิที่ 2 รูปแบบองค์ความรู้ PAWG

**P = PERFECTIONS** หมายถึง บารมี แนวทางการบำเพ็ญบารมี 10 ทศ ของพระโพธิสัตว์เป็นสำคัญ

**A = ADVANTAGES** หมายถึง ประโยชน์อันเกิดการนำบารมีเหล่านั้นเป็นต้นตอตั้ง

**W = WISDOM** หมายถึง การฟัง การคิด การดูให้ประจักษ์

**G = GOAL** หมายถึง มีสัมมาสัมโพธิญาณเป็นเป้าหมายสูงสุด

ในสัญลักษณ์นี้ บ่งบอกถึงการมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกัน (**Continuous**) ของรูปแบบองค์ความรู้ ซึ่งมีคำจำกัดความดังนี้ 1) การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์เป็นตัวตั้ง 2) ประโยชน์จากการนำบารมีเหล่านั้นเป็นตัวตั้ง 3) หมายถึงการฟัง การคิด การดูให้ประจักษ์ 4) มุ่งสู่เป้าหมายคือ สัมมาสัมโพธิญาณ ตามแนวบทบาทการใช้ปัญญาของพระโพธิสัตว์ ในมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตก

**แนวคิดการใช้องค์ความรู้ใหม่** การนำ PAWG มาใช้ในการพัฒนาปัญญาจะเรียงลำดับจาก P A W G เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาในรูปแบบของ “มิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตค” ที่เป็นไปได้ อย่างเหมาะสม

**P = PERFECTIONS** หมายถึง บารมีของพระโพธิสัตว์ที่ท่อมเทบ่าเพ็ญบารมี 10 ทศ เพื่อทำกำลังใจ ให้เต็ม โดยการทำความกรุณาประโยชน์ ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก ให้พ้นจากทุกข์ ไม่ประพฤติเบียดเบียนสนับสนุนผู้อื่น ในทางผิดศีลธรรม

**A = ADVANTAGES** หมายถึง ประโยชน์อันเกิดจากการนำบารมีเหล่านั้นเป็นตัวตั้ง เพื่อให้สรรพ สัตว์ได้รับประโยชน์สุข พ้นจากความทุกข์ เช่นจะพูดสิ่งใดต้องเป็นประโยชน์ และการให้เหตุผลต้องเป็น ประโยชน์ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม

**W = WISDOM** หมายถึง ปัญญาที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการใช้ประโยชน์จากการฟัง (สุตมยปัญญา) ใช้ประโยชน์จากการคิด (จินตมยปัญญา) ใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติลงมือดู (ภาวนมยปัญญา) ใช้ปัญญาเพื่อช่วยเหลือตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม รวมถึงแก้ไขปัญหา อุปสรรคต่างๆ โดยการใช้ปัญญา

**G = GOAL** หมายถึง มีสัมมาสัมโพธิญาณเป็นเป้าหมายสูงสุด พระโพธิสัตว์คือผู้ซึ่งจะได้มาตรัสรู้ เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ท่านอธิษฐานจิตถึงพระพุทธรูมิ ท่อมเทปฏิบัติธรรม ช่วยผู้อื่นทั้ง ทางโลกและทางธรรม สะสมบารมี 10 ทศ เพื่อให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้รับความสุขและพ้นจากความทุกข์ ทั้งปวง เพื่อให้ถึงมรรคผลนิพพาน

### ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ยังมีอีกหลายประเด็นที่สามารถวิจัยต่อยอดหรือพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ ใหม่ๆได้อีกมาก ดังจะกล่าวต่อไปนี้

- 1) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “สมาธิเพื่อการพัฒนาพหุปัญญา” เพื่อบ่งชี้ว่าการฝึกสมาธิมีผลให้เกิดการพัฒนา พหุปัญญาของนักศึกษาโดยรวม
- 2) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาปัญญาในเด็กปฐมวัยด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาในมหานิบาตชาตค”
- 3) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาปัญญาในระดับอุดมศึกษาและ บัณฑิตศึกษา ด้วยมิติแห่งการพัฒนา ปัญญาในมหานิบาตชาตค”
- 4) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาปัญญาเพื่อพัฒนาคุณธรรมในผู้ใหญ่ด้วยมิติแห่งการพัฒนาปัญญาใน มหานิบาตชาตค”

## เอกสารอ้างอิง

กิตติคม คาวีรัตน์. (2553). *การพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างสุขภาพสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กุหลาบ รัตนสังธรรม รศ.ดร. และคณะ. (2559). *การสังเคราะห์ผลของการปฏิบัติตนตามแนวคิดปรัชญาตะวันออกต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแบบบูรณาการพหุปัญญา*. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ. (2540). *พจนานุกรมมคธ – ไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักเรียนวัดปากน้ำ.

พระพุทฺธโฆสเถระ. (2536). *วิสุทธิมรรคแปล ภาค 1, 3*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพุทฺธโฆสเถระ. (2546). *วิสุทธิมรรค*. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรีนติ้ง.

พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. (2534). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. พุทธศักราช. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มกุฏราชวิทยาลัย. (2556). *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: มกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (2532). *ทศบารมี ทศพิธราชธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2534). *ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพมหานคร: มกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2537). *ธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 38). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

สุนันท์ เพ็ชรพิรุณ. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการพัฒนาปัญญาตามทรรศนะของพุทธทาส ภิกขุ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์. (2551). *จิต 5 ปันยอดมนุษย์ (Five Minds for the Future)*. แปลโดย เสาวลักษณ์.

Howard Gardner, (1983) *Frame of mind*. New York: Basic book.

Howard Gardner, (1999) *Intelligence Reframed*. New York: Basic book.